

A FÉJA CSALÁD OTTHONRA TALÁLT ÓBUDÁN

Beszélgetés Féja Endrével, édesapja hagyatékának gondozójával

Féja Endre több mint negyven éve él a Faluházban családjával. Még édesapjával, Féja Gézával együtt költöztek Óbudára. Féja Endre 85 éves kora után is lankadatlanul dolgozik, hogy megmentse és rendszerezze édesapja hagyatékát, s minél több kötetet jelentethessen írásaiból. Krúdy Gyuláról írt cikkeinek válogatását is kötetbe szerkesztette, mely Óbuda-Békásmegyer Önkormányzatának kiadásában jelent meg a Krúdy-év kapcsán.

FOTÓK: MÁTÉ BALÁZS, FÉJA CSALÁDI ARCHIVUM

Emlékezik-e arra, hogy mikor járt először Óbudán?

Fiatal koromban jártam először Óbudán. Akkor a Föld utca még kiszaladt a Flórián térre, és a végén volt egy kis kocsmá, amelyet Sarlós Bernát bácsi vezetett, aki Soly márról járt be, Bernát bácsihoz jártam. Az 1960-as években a fiát tanítottam a Toldy Ferenc Gimnáziumban. Később az óbudai sétáim során a Krúdynál olvasott utcákat kerestem, de már nem sok sikerrel.

Egész életében tanított?

Ötven éven át tanítottam: 1953-ban kezdtem, és 2003-ban fejeztem be, ez az idő öt gimnáziumban telt el. A veszprémi Lovassy László Gimnázium volt az első, akkoriban államosították, mert korábban a piaristáké volt. Végül pedig a pesti piaristáknál fejeztem be a tanári pályám, 73 éves koromban. Két hosszabb időszak kötött egy-egy iskolához: tizenhét évet töltöttem el a Toldy Ferenc Gimnáziumban, és tizenöt évet a rákospalotai Dózsa György Gimnáziumban, ahol igazgató voltam. A rendszerváltás után váltam meg az igazgatóságtól, és 62 éves koromban visszamentem tanárnak, a piaristákhoz. Végre újra taníthattam, és osztályfőnök lehettem!

Mert tanítani jobb, mint iskolát vezetni?

Tanítani sokkal jobb!

Milyen szakon végzett?

Magyar-történelem szakon, és mindkét szakomat tanítottam is, de muzeológián kezdtem, a régészet-néprajz szakon, az ELTE-n. Aztán valahogy meguntam az ásatásokat, a csontokat, és inkább átmentem magyar-történelem szakra. Abban az időben – hiába voltam jó tanuló – sosem jutottam volna be az egyetemre, ha nincs Erdei Ferenc segítsége. 1945 tavaszától Békéscsabán éltünk, a politikai rendőrség úgy vélte, jobb, ha apám Békés megyéből nem mozdul ki, 1956 őszéig nem is sikerült néki.

Nemrég jelent a szerkesztésében édesapja, Féja Géza és Supka Magdolna levelezése, sokan reagálnak rá úgy, hogy igen szemléletes képet mutat arról, hogy az 1950-es években milyen megrázkódtatásokon kel-

lett keresztülmenni. Milyen érzés volt feldolgozni ezt a levelezést?

Ezzel tartoztam elsősorban nevelőanyámnak, Manna néniemnek, meg tartoztam apámnak is. Nagy nehezen összeszedtem a leveleket, amik megmaradtak közülük, és emellett még egy kort is be akartam mutatni: a történelem, az irodalom, a vidék, a főváros, az írók, a politikusok és az emberek világát.

Ha végigolvassa az ember, akkor bővül a képe az egyes személyekről?

Bővül, mert benne vannak azok a békési emberek, akik egy nehéz korszakban is becsülték, segítettek apámat, és az írók közül azok is, akik megtartották a barátságot, és leveleztek apámmal: Dénes Zsófia, Földessy Gyula, Hatvany Lajos, Remenyik Zsigmond, Illyés Gyula, Erdei Ferenc, Darvas József, Szabó Pál. Aztán voltak, akik időlegesen eltávolodtak, elkerülték, Veres Péter is köztük volt. Sok érdekes és értékes embert megismertem apám mellett abban az időben. Amikor néha pár napra föl tudott jönni Pestre, akkor Remenyik Zsigmonddal mindig megbeszélt egy találkozót: fölmentünk Hatvany Lajos bácsihoz a Pozsonyi úti lakásába, Tamási Áron, Remenyik Zsigmond, apám és én. Az éjszakába nyúló hosszú, felejthetetlen beszélgetéseket hallhattam.

Kik voltak a kor- és íróársak közül a barátai?

A nők közül Sárközi Györgyné, aki kiváló ember volt, és Dénes Zsófiát említem, Zsuka néni, aki 102 éves korában halt meg. Ő majdnem mindenkit ismert, mindent tudott erről a korról. A barátai zömében népi írók közül adódtak: a mártírhalált halt Sárközi György, Tamási Áron, Sinka István, Szabó Pál, Erdei Ferenc, Illyés Gyula, Darvas József, Veres Péter, de Vas István, Fábry Zoltán, Tersánszky Józsi Jenő, Török Sándor nevét is említhetném, többek között.

Az irodalomhoz kötődő munkássága a tanítás mellett édesapja hagyatékának a gondozása. Ezt kötelességerzetből teszi, vagy úgy gondolja, hogy vannak még olyan fontos iratok, amelyeknek mindenképpen meg kell jelenniük?

SUPKA MAGDOLNA ÉS FÉJA ENDRE

Kötelességérzet, részben, de még sok minden más is van ebben. Rengeteg időt elvettem a családomtól azzal, hogy ezt csinálom. Ha már az Úr nekem ilyen viszonylag hosszú életet adott, szeretném tető alá hozni mindazt, ami a hagyatékban megmaradt. Értéket jelentenek, vallanak egy korról. Mióta apám meghalt 1978-ban, húsznál is több könyvét sikerült kiadnom. Ez majdnem több, mint ami életében megjelent.

Ezek mind kiadatlan szövegek voltak?

Ezek részint másodkiadások, de publikálatlanok is vannak közöttük. Szeretném, hogy ami apám hagyatékából megmaradt, ha nem is tudom kiadni, legalább meglegyenek a számítógépen vagy lemezen, megszerkesztve.

E mellett apám irodalmi hagyatékát a békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeumnak adtam. Zömében már ott is van: az íróasztala, az asztali lámpája, az írógépe, a kalapja, a sétabotja, a kabátja, a kéziratai és a levelezése; rendezetten, gondosan megőrizve mind. A könyveiből bő 1000 példányt, sok dedikáltat is a Békéscsabai Megyei Könyvtárnak juttattam. 1945 tavaszán kerültünk Békéscsabára, mondhatni, száműzetésként, az évek során azonban megszerettem a várost. Apámat ismerték, szerették, hiszen a Viharsarok című könyve részben róluk is szólt. Csaba nemcsak kenyeret adott, hanem óvta is apámat.

Mi az oka annak, hogy sok kiadatlan szöveg maradt utána?

Részint nem jelenthetett meg a maga idejében, rengeteg dolgot a „fiókjának” írt, 1945 után egészen 1957-ig be volt tiltva. Nem tudta megállni, hogy ne írjon az esti meg az éjszakai órákban. Születtek versek meg esszék, Goethétől Bulgakovig, meg Bölcsődal címmel regény az ifjú éveiről, mindenféle. Majd 1957 után átkerült a „tiltott”-ból a „túrt” kategóriába, és történelmi regényeket kezdett írni, akkor azokat kiadták. Azért maradt annyi minden a hagyatékban, mert 1945 után semmi sem jelenhetett meg tőle, és 1957 után sem minden. Szeretném megőrizni mindazt, ami megmaradt.

És ő közben nem változott szellemiségét tekintve, különböző korszakok értékelték különbözően?

A múlt idő során mindenkinek alakul, változik a véleménye, máshogy ítél meg sok mindent, önmagának az egykori cselekedeteit is. Apámmal sem történt ez másképp. Ha lényegében nem is változott az emberi alapállása, több mindent revideált, átértékelte; néki is megvoltak az erényei és a hibái, tévedései, mint mindnyájunknak.

Mikor költöztek Óbudára?

1971 tavaszán, amikor ez a ház – a Faluház – felépült.

De akkor már nem Békéscsabáról?

Nem, akkor már Budán éltünk.

Mikor jöhetett fel a család?

Apám '56-ban, a forradalom alatt jöhetett fel Békéscsabáról, és itt is maradt. Először albérletben éltünk, aztán nagy nehezen kapott egy tanácsi bérlakást Lágymányoson, majd azt meg a feleségem lakását cseréltük ide, Óbudára.

Akkor ő 1971-től haláláig élt itt Óbudán.

Óbudán közel nyolc évet élt. Szerette Óbudát, régen is sokat járt ide barátaival, köztük Tersánszky Józsi Jenővel is. Örült, hogy végül, idős korára Óbuda lehetett az otthona. A hangulatát, a környezetet közel érezte magához. Békés, nyugodt éveket remélt még itt, de közbeszólt a betegsége. Napi sétái a mostani Krúdy-negyed, az öreg utcák meg a piac felé vezettek.

Tersánszkyval? Miért ide jártak?

Szerintem, mert kedves kiskocsmák voltak erre kockás abrosszal, apró házak leánderes udvarokkal. A barátaival jártak ide, feltehetően vonzotta őket a városrész hangulata, s ami a múltból még magmaradt, az Tersánszkyt a régi Nagybányára, apámat pedig az egykori Lévára emlékeztette. Később aztán már a Márvány utcai Csemői borozóban találkoztak, meg Tersánszky Avar utcai lakásában – néha én is velük tartottam. Jó barátságban voltak. Összeállítottam egy kötetet, ez is készen van egy lemezen: apám összes írása Tersánszkyról és a kapcsolatuk. Tersánszky kedves, felejthetetlen alakja volt a régi világnak.

Önnek voltak irodalmi ambíciói annak idején? Azt gondolom, hogy nem lehet, hogy nem voltak, ha ilyen közegben nőtt fel.

Lettek volna, de reménytelennek véltem, mivel a Féja névvel nem lehetett sehová sem jutni. Nem mondom, egy bő kötetnyi írásom van: tanulmányok, könyvismertetések, elő- és utószók. Megjelentek folyóiratokban itt-ott, de különösebb irodalmi vágyaim nem voltak. Akkora tehetséget nem éreztem magamban ilyen irányban. Borzasztó dolog, amikor utódok követni akarják az őseket, akár festészetben, zenében, irodalomban, és sehogy sem megy. Van, aki ezt belátja.

Ki segített az édesapjának a forradalom után, azokban a nehéz években?

Szűkösen élt, a barátai nem tudtak, hiszen legtöbbször nehéz helyzetben voltak. Különös, hogy pont Aczél György nyújtott támogatást. Apám a forradalom után állástalan lett, s még egy éve hiányzott a nyugdíj-jogosultsághoz. Ekkor, arra az egy évre besegítette a Szabó Ervin Könyvtárba. (Különben itt együtt dolgozott Krúdy Gyula fiával.) Mivel gyakran betegeskedett, hogy jobb ellátáshoz jusson, Aczél azt is elintézte, hogy a Kútvolgyi Kórházban gyógyítsák. Apám néhány könyvének megjelenését is támogatta. Voltak ilyen gesztusai is.

Édesapja munkásságából mit tart a legértékesebbnek?

Talán a Visegrádi estéket, amit Görgeyről írt. Az idős Görgey Artúrnak megjelenik Visegrádon Kossuth szelleme, és beszélgetnek, vitatkoznak éjszakánként. Az egyik legjobb könyve. A Viharsarok volt az, amivel „berobbant” az irodalomba, de a három kötetes irodalomtörténetét és a novelláit is jelentősnek vélem. Ő is a Viharsarkot és a Visegrádi estéket tartotta a legjelentősebbnek.

Ilyen erős hatással volt rá az 1848-as élménytörténet?

Mindvégig az 1848-as forradalom „bűvöletében” élt. Már 1943-ban megkezdte könyvét Kossuth Lajosról, amely azonban csak jóval később, halálát követően jelenhetett meg. Ezt követte a Visegrádi esték Görgeyről, majd az élete végén Széchenyi István életét, sorsát akarta még megírni Örökéggő címmel. Ennek azonban már csak a tervezetét és egyes fejezeteit tudta papírra vetni. Mélyen érintette ez a kor, és közel állt hozzá. Majdnem minden történelmi forrást összegyűjtött 1848–49-ről. Mindhármukat tisztelte, becsülte: Kossuthot, Görgeyt és Széchenyit.

Krúdy Gyulát is szerette. Hogy talált rá?

Apám Léván volt gimnazista, és mindig kiment a pályaudvarra, amikor megérkezett az a vonat, amely hozta a Nyugat egyik példányát – egy példány jött Lévára, az 1910-es években vagyunk. A Pesti Napló meg a Magyarország Tömörkény tárcáit hozta le, meg Krúdy Pesti leveleit. Azóta lett a szerelmese. Összeszedte az

antikváriumokban a Krúdy-könyvek első kiadásait. Ady, Krúdy és Móricz Zsigmond voltak a nagy gimnazistakori élményei.

Pont a legerősebb hatásuk idején kapta el őt akkor ez a három ember...

Valószínűleg ilyen alkat is volt, hogy ezekre az írókra tudott rezonálni leginkább. Valamint mindhárman olyan kisvárosokat, sorsokat és embereket írtak meg, amelyek az ő gyermekkori lévai világában is jelen voltak.

Sok publikációja jelent meg Krúdyról különböző folyóiratokban, ez adott lehetőséget egy kötetnyi szöveg összegyűjtésére.

Ritka az a tisztesség és megbecsülés, ahogy az önkormányzat őrzi Krúdy Gyula emlékét. Úgy véltem, hozzájárulok ehhez, ha összegyűjtök egy válogatást apám Krúdyról szóló írásaiból. Itt, Óbudán van a helye ennek a kis könyvnek. Emellett örülök, hogy a függelékében még Supka Géza halotti beszéde és az én Krúdy podolini diákéveiről szóló dolgozatom is bekerülhetett. Hálás vagyok, hogy ez így együtt napvilágot látott.

Féja Géza a költészettel nem kacérkodott?

Apám gimnazista kora óta írt verseket, majd esztergomi tábori tanár korában is. Babits Mihály közölt belőlük a Nyugatban. Egy verseskötete is megjelent a Szépirodalmi Könyvkiadónál, Illés Endre adta ki, de ez egy nagyon vékony kötet: hatvan vers fért bele. Végző napjaiban, a kórházi ágyon is versek voltak az utolsó írásai. A verseiből is összeállítottam egy kötetet, de még nem jelent meg. Vannak ezen kívül műfordításai is kínaiából, japánból, melyeket feltehetően németből ültetett át magyarra. Az életét végigkísérték a versek, bár nem ez volt a fő alkotási területe.

Azt olvastam valahol, hogy Bajcsy-Zsilinszky Endréhez fűződő barátsága miatt kapta az Endre nevet a kereszttségben az édesapjától?

Igen.

Ilyen erős volt a barátságuk?

Jó barátságban voltak, többször is együtt mentek nyaralni a Balaton-felvidékre, fényképek is őrzik ezek emlékét. Bajcsy-Zsilinszky lapjának, az Előőrnek, majd a Szabadságnak az egyik fő munkatársa, szerkesztője volt, és szervezte Zsilinszky pártját is. Később elhidegültek egymástól: személyes okok, félreértések lehettek közöttük, de erről én bővebben nem tudok. Ennek dacára még utóbb is kapcsolatban maradtak, együtt dolgoztak a Magyarország című napilapnál, s 1941-ig megküldte könyveit is apámnak.

Az előbb említetteken kívül édesapja hagyatékában maradtak még más területekről is írások?

Maradtak. Az egyik ilyen témakör, amely talán az olvasókat és az önkormányzatot is érdekelné „a régi Budapest”. Egy kisebb terjedelmű kötetnyi összeállítás a XX. század első felének fővárosáról készített írásaiból. A gyerekek, munkások, tisztviselők, az anyagi és kulturális helyzetük, szóval az emberi sorsok: az egykori budafoki barlanglakások lakóitól a kávéházak világáig.

A. HORVÁTH ANDRÁS